

Eläinlääkäripäivät 2007
Puhe päivien avajaisissa 31.10.2007

Eläinlääkintä ja kansanterveys vuosikymmenen päästä

Matti Aho
Maa- ja metsätalousministeriö

Me suomalaiset pidämme itsestään selvänä, että meille myytävät ja tarjoiltavat elintarvikkeet ovat turvallisia. Emme pidä velvollisuutenamme valita ruokaamme sen perusteella, mitä riskejä tuottamiseen, valmistamiseen tai kaupanpitoon on mahdollisesti liittynyt. Myös hintaporrastus turvallisuusriskien perusteella tuntuu perin epäeettiseltä. Erityisen omituiselta tuntuisi tehdä valintoja väärennettyjen ja aitojen tuotteiden välillä.

Elintarvikkeiden turvallisuuteen tai tuotteesta annettujen tietojen paikkansapitävyyteen ei suhtauduta aivan kaikkialla samalla tavalla kuin meillä Euroopassa. Ruokamyrkytykset ja huijatuksi tuleminen ovat tulleet tutuiksi myös suomalaisille viimeistään kaukomatkailun myötä. Tuotemerkkien kopiointi, perättömien tietojen antaminen raaka-aineiden alkuperästä, tuotteen luomuinaisuuksista tai muuntogeenisen aineksen käytöstä valmistuksessa houkuttelee helpon taloudellisen hyödyn tavoittelijoita.

Moderni kuluttaja katsoo oikeudekseen tietää enemmän tuotteiden alkuperästä ja tuotantotavasta. Moni kuluttaja yrittää kuluttaa kestäväällä tavalla ja pohtii tuotteiden eettisyyttä, ekologisuutta ja tuotantoeläinten hyvinvointia. Ravinnontarve ei ole enää ainoa motivaatio syömiselle. Elintarvikkeilla halutaan ylläpitää tai parantaa terveyttä. Kulutuksella tyydytetään kulttuurisia ja sosiaalisia tarpeita. Elintarvikkeilla viestitään tunteita ja mielipiteitä, niillä osoitetaan yhteenkuuluvuutta tai yhteen kuulumattomuutta. Elintarvikkeista annettujen tietojen oikeellisuuden, petoksenkestävän jäljittämisen ja varmistamisen merkitys voi siten vain lisääntyä lähitulevaisuudessa.

Ihmiskunnan varhaisvaiheissa käytettävissä olevan ravinnon energiamäärä oli kulutukseen nähden alhainen. Jotta pysyisi hengissä, oli ravintoa kerättävä jatkuvasti ja syötävä kaikki silloin, kun ravintoa oli saatavissa. Tämä vaistomainen ravinnon niukkuuden oloissa järkevä toimintatapa elää nykyihmisessä, joka esivanhempiansa tavoin syö usein ja paljon. Ravinnon energiamäärä on nyt korkeampi kuin kivikaudella ja samalla energian kulutus on alhaisempi. Seurauksena on epidemian kaltainen painon nousu. Ylipainoa puolestaan seuraavat uudet kansantaudit kuten diabetes sekä sydän- ja verisuonitaudit. Painonhallinta edellyttää useimmilta tietoisia ponnistuksia ja on siten sosiaalinen ja kulttuurinen ilmiö. Lihavuusepidemia ei ole vähentänyt syömishäiriöiden määrää.

Seuraeläinten merkitys ihmisten henkisen ja fyysisen terveyden ylläpitäjänä tunnustetaan ja sitä osataan jo hyödyntää. Seuraeläimille voidaan toisaalta varata perheenjäsenen rooli, mikä puolestaan vaikeuttaa itse seuraeläimen lajityypillistä käyttäytymistä. Harrastuseläinten määrä kasvaa samassa tahdissa elintason nousun kanssa. Vaatimukset erittäin korkeasta eläinten hyvinvointi- ja terveystasosta kasvavat.

Muutosilmiöitä elintarvikkeisiin liittyen

Kulutustottumukset monipuolistuvat ja vaatimukset muuttuvat eksoottisempaan suuntaan. Osalla kuluttajista elintarvikkeita koskevat laatu- ja turvallisuusvaatimukset ovat epärealistisia ja myös riskinsieto on erittäin alhainen. Toisaalla on suoranaista uusavuttomuutta. Kuluttajaryhmät eriytyvät toisistaan, tavanomaiseen tai keskimääräiseen ryhmään kuuluu yhä vähemmän kuluttajia. Ikääntyneet ja maahanmuuttajat muodostavat omat merkittävät kuluttajaryhmänsä. Ostokäyttäytyminen voi vaihdella nopeasti saman kuluttajaryhmän sisällä mm. työviikon ja viikonlopun välillä. Joukkoruokailun ja valmisruokien käyttö lisääntyy, jolloin turvallisuutta ja laatua koskeva päätöksenteko siirtyy kuluttajalta valmistajalle ja kaupalle. Kuluttajien vieraantuminen maataloustuotannosta ja luonnosta lisääntyy, vaikka toisaalta halu suojella ympäristöä kasvaa, muun muassa vaatimukset kasvinsuojeluaineiden ja lannoitteiden käytön vähentämiseksi jatkuvat. Kiinnostus lähiruokaa kohtaan kasvaa.

Elintarvikeketju on jo venynyt globaaliksi. Maatalouden tuotantopanosten, elävien eläinten, elintarvikkeiden ja niiden raaka-aineiden sekä eläimistä saatavien tuotteiden tuonti ja vienti lisääntyvät. Osa turvallisuuden ja laadun valvonnasta on siirrettävä EU:n rajojen ulkopuolelle. Elintarviketurvallisuuteen ja eläinten tauteihin liittyvät riskit kasvavat. Samalla elintarviketurvallisuuteen liittyvän osaamisen vientimahdollisuudet kasvavat.

Merkittävä osa menestyvien suomalaisten elintarvikeyritysten tuloksesta tulee Suomen ulkopuolelta, Venäjältä ja Itämeren alueelta. Kiinan, Intian ja Venäjän elintarviketuonti kasvaa elintason nousun myötä ja tämä heijastuu maailmanmarkkinahintoihin.

Globaaleilla markkinoilla toimivat elintarvikeyritykset laativat yksityisiä standardeja, joiden noudattaminen on ehto raaka-ainetoimituksille. Niistä saattaa muodostua koko toimialan de facto –standardeja. Samalla OIE:n (Maailman eläintautijärjestö), IPPC:n (Kansainvälinen kasvinsuojelusopimus) ja Codex Alimentarius -komission hallitusten välisen kansainvälisen standardointityön merkitys kasvaa, mutta hidastuu edelleen. FAO (Maailman elintarvikejärjestö) lisää toimintaansa eläintauti- ja elintarviketurvallisuuskysymyksissä.

Kauppapoliittiset elementit painottuvat entistä enemmän EU:n ja EU:n ulkopuolisten maiden välisten eläinlääkintä- ja vastaavuussopimusten sisällössä. WTO:n neuvotteluissa maatalouskysymysten painoarvo laskee, koska merkittävin hyöty EU:lle tulee teollisuustuotteiden ja palveluiden globaalien markkinoiden avaamisesta. Maataloustuotteiden vientituki ja tuotantoon sidotut tuet loppuvat. Muiden maataloustukien reaaliarvo laskee. Eurooppalaisen ja myös suomalaisen maatalouden markkinaehtoisuus lisääntyy.

Muutosilmiöitä tuotantoeläimiin liittyen

Suomalaisen alkutuotannon rakennemuutos jatkuu siten, että tuotanto jakaantuu ja keskittyy alueellisesti, jolloin reuna-alueet tyhjenevät. Tuotannon määrä kasvaa tai säilyy ennallaan, tilojen määrä vähenee, suurten tilojen osuus kasvaa kokonaistuotannosta ja kotieläintilojen määrä vähenee edelleen voimakkaasti. Tilat verkostoituvat, jolloin ulkopuolisen työvoiman käyttö lisääntyy, urakointi ja maataloustyön osittuminen lisääntyvät. Tuotantotavat teknistyvät ja uudet lajikkeet ja tuotantotavat mahdollistavat maataloustuotteiden erilaistamisen ja laadun kohottamisen. Sopimustuotanto ja laatusopimukset lisääntyvät. Uudenlaisia rinnakkaiselinkeinoja kehittyä, esimerkiksi maatalo-, kalastus- ja metsästysmatkailuun. Muiden kuin tuotantoeläinten kasvatuksesta ja perinnemaataloudesta kehittyä erikoistuotantoaloja. Kotieläintuotanto verkostoituu tuotantovaiheittain, esimerkiksi nautasektorilla otetaan käyttöön kolmivaihekasvatusjärjestelmiä ja sikasektorilla satelliittisikaloihin perustuvia järjestelmiä.

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan muutos jatkuu WTO-paineiden alla. Maataloustuotannon riippuvuus tuotantoon sitomattomista tuista kasvaa edelleen, jolloin viljeltävien kasvilajien määrä todennäköisesti vähenee ja viljelijöiden väliset erot sadon laadussa ja määrässä lisääntyvät. Tuotantoon sidottujen tukien väistyessä tukiehtoihin liitetyt ympäristönsuojelu-, eläinten hyvinvointi- ja terveys- sekä elintarviketurvallisuusvaatimukset säilyvät, koska niiden katsotaan lisäävän uuden tukijärjestelmän yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä.

Euroopan eläintiheidien alueiden muodostama epidemiologinen riski tuntuu myös Suomessa.

Eläintuotanto kansainvälistyy esimerkiksi yhteisyritysten, kansainvälisten näyttelyiden ja kotieläinjalostuksessa tapahtuvan yhteistyö muodossa. Elävien jalostuseläinten vienti lisääntyy.

Eläinlääkkeiden tuotannon keskittyminen muutamaan yritykseen supistaa tuotevalikoiman suuria markkinoita varten.

Ilmastonmuutos

Ilmastonmuutos johtaa sään ääri-ilmiöiden lisääntymiseen, myös Suomessa. Kuivuus ja tulvat heikentävät satoja globaalisti merkittävillä tuotanto-alueilla. Myös EU:n sisällä, erityisesti Välimeren alueella, ilmenee lisää vaikeuksia, suoranainen aavikoituminen mukaan lukien. Satotasot Suomessa ja muualla Pohjois-Euroopassa paranevat ilmaston lämpenemisen myötä.

Kasvintuhoojat ja eläntaudit, erityisesti hyönteisvälitteiset eläntaudit leviävät uusille alueille.

Kehitysmaissa kaupungistuminen leviää maatalousalueelle, saastuneita maa-alueita joudutaan ottamaan maatalouskäyttöön. Puhtaasta juoma- ja kasteluvedestä tulee puutetta. Eläimistä ihmisiin siirtyvien tautien leviämisen todennäköisyys kasvaa. Samalla kehitysmaiden elintarvikevienti kasvaa.

Johtopäätöksiä

Muutosilmiöt eivät välttämättä osoita kohti yhtä, ennustettavissa olevaa tulevaisuutta. Muutos voi toteutua monella eri tavalla ja silti muutokseen voi sopeutua. Sopeutumisen kannalta oleellista on se, että valittavat ratkaisut ovat toimivia erilaisissa olosuhteissa, ainakin niissä tulevaisuuden eri tiloissa, jotka voimme kuvitella. Valinnoilla vaikutetaan lisäksi siihen, millaisena tulevaisuus toteutuu.

Havaittavista muutosilmiöistä on mielestäni vedettävissä ainakin muutamia johtopäätöksiä eläinlääkinnän ja kansanterveyden alueilla.

1. Elintarvikeketjun toimijoiden oma, elintarviketurvallisuuteen ja laatuun ja myös eettiseen laatuun liittyvä vastuu kasvaa. Elintarviketurvallisuusriskejä on tarpeen tarkastella koko tuotantoketjun muodostamassa kokonaisuudessa. Riskien hallinta on tarkoituksenmukaista ulottaa erityisesti ketjun alkupäähän ja myös luontoon. Parhaat tulokset saavutetaan elinkeinon ja viranomaisten yhteistyöllä. Riskien hallinnan menetelmien täytyy perustua luotettavaan, tieteelliseen riskinarviointiin. Riskinarviointityö, erityisesti Euroopan elintarviketurvallisuusviranomaisen (EFSA) ja Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran aktiivisuus alueella on erittäin tärkeää.

2. Asiakas- ja kuluttajaohjausta elintarvikeketjussa on tarpeen helpottaa ja lisätä. Menestyvät yritykset eivät tyydy tuottamaan markkinoille raaka-aineita tai tuotteita, vaan ne tuottavat palveluita, joita asiakkaat tarvitsevat. Yhteiskunnan toimet liittyvät erityisesti jäljitettävyyden varmistamiseen.
3. Eläinlääkinnän laatu- ja tavoitettavuusvaatimukset kasvavat. Tämä edellyttää palvelun tarjoajilta erikoistumista ja korkeaa ammattitaitoa, myös moniammatillista osaamista. Tuottavuuden parantamiseksi yhteiskunnan vastuulla olevaa eläinlääkintähuoltoa on tarpeen täydentää ja sovittavin osin korvata yksityisellä eläinlääkintäpalvelulla.
4. Suomen on tarkoituksenmukaista olla aktiivinen EU:n politiikan muovaamisessa, vaikka painopiste on siirtymässä pois ”pohjoisista teemoista” (ympäristö, kansanterveys, eläinten hyvinvointi) globaaleihin turvallisuus- ja kilpailukykyteemoihin. Kannaltamme on tärkeää, että ainakin eläinlääkinnän ja kansanterveyden alueilla riskien ennaltaehkäisyyn panostetaan aina välttämättömän kriisinhallinnan rinnalla. Edelleen on tarpeen, että yhteisö-säädökset yritetään pitää riittävän joustavina, jotta erilaiset tilanteet ja olosuhteet voidaan ottaa huomioon. Samoin suoran viranomaisvalvonnan tarvetta voidaan vähentää laajentamalla toimijoiden, myös tuottajien omavalvontaa.

Onnistuminen elintarvikkeiden ja maatalouden tuotantopanosten turvallisuuden ja laadun, eläinten terveyden ja hyvinvoinnin sekä kasvien terveyden vaalimisessa ja parantamisessa ovat eilinehtoja Suomen elintarvike- ja maatalouden menestymiselle kilpailussa. Kilpailu kansallisilla markkinoilla on kovaa, mutta erityisen kovaa kilpailu on vientimarkkinoilla, joissa suomalaisuudella ei ole enää suosituimmuusasemaa. Korkean tuotantokustannusten Suomessa elintarvikeketjun toimijoiden ei ole kovin viisasta ryhtyä hintakilpaan halpasarjassa. Suomalaisten tuotteiden tie kuluttajien ruokapöytiin löytyy varmemmin erikoistumisesta, puhtaudesta, korkeasta laadusta ja kiistämättömästä turvallisuudesta.

Lähdeluettelo

Maa- ja metsätalousministeriö: Elintarvike- ja terveysosaston strategia 2005-2015, Helsinki 2004

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 9/2002 Elintarviketalouden reunaehdot vuoteen 2030 mennessä ETU 2030, Helsinki 2002

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 9/2005 Maa- ja metsätalousministeriön strategia, Helsinki 2005

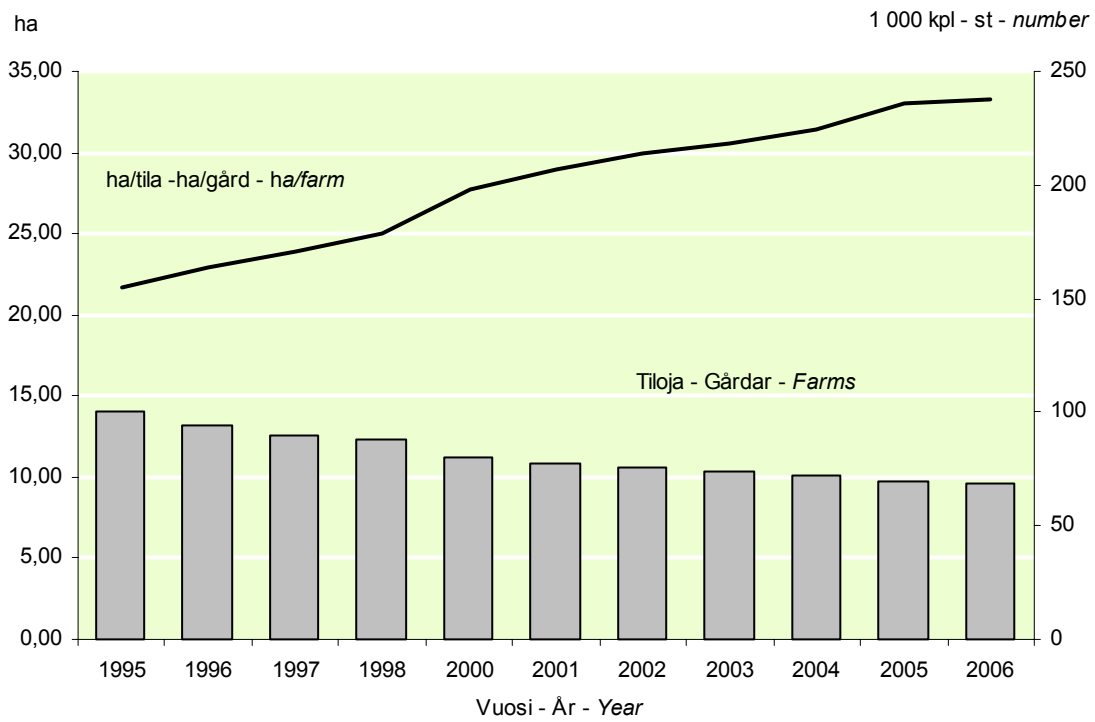
Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 13/2006 Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle elintarviketurvallisuudesta, Helsinki 2006

Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus Maatilarekisteri 2006, Helsinki 2007

Tulevaisuuskatsaus vuoteen 2015, maa- ja metsätalousministeriön toimiala, Helsinki 2006

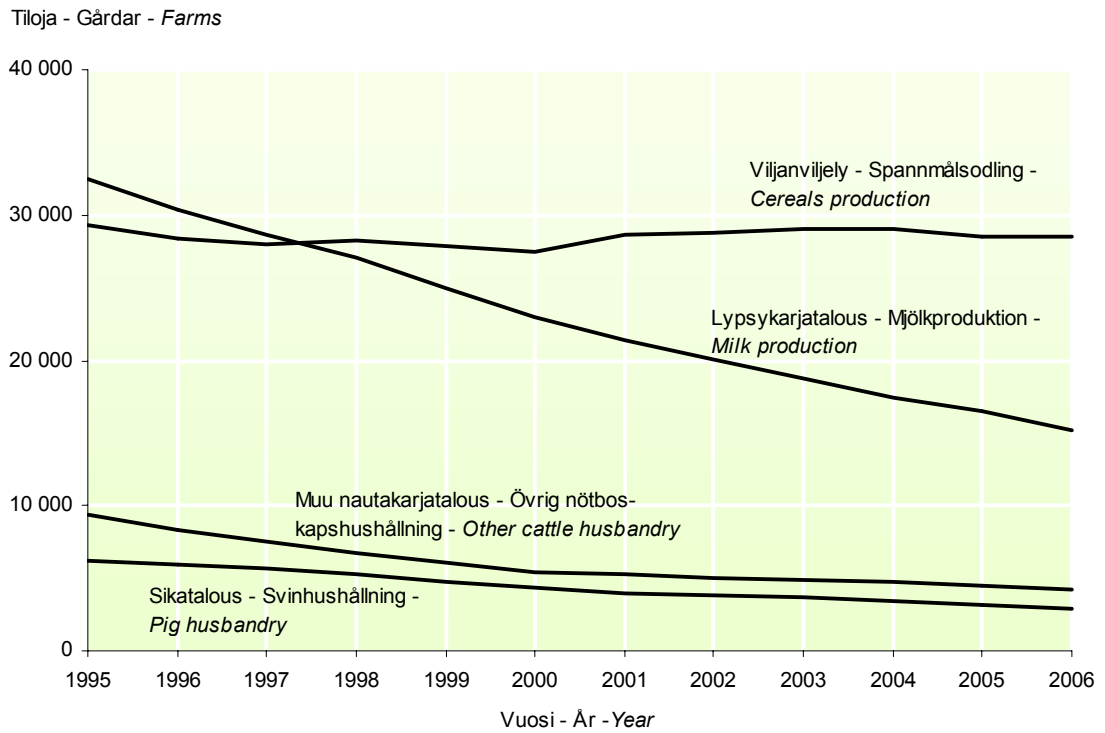
Maatilojen lukumäärä ja keskimääräinen peltoala vuosina 1995 – 2006

Maatilarekisteri 2006

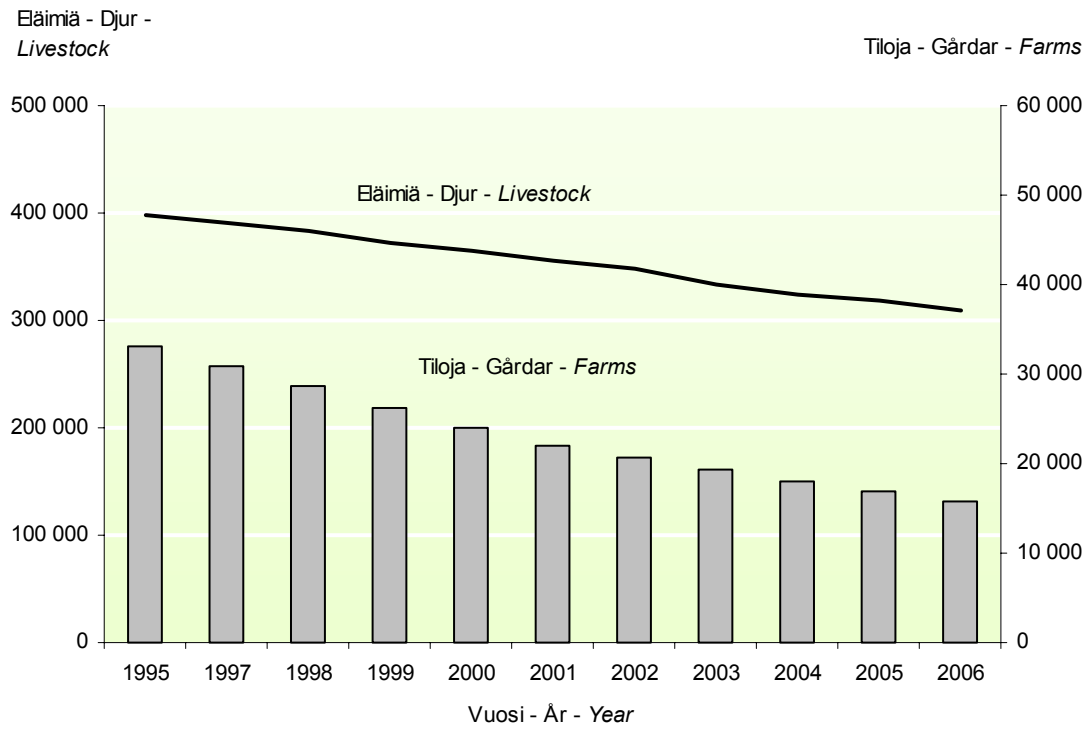
Maatilojen lukumäärä tuotantosuunnan mukaan vuosina 1995 – 2006

Maatilarekisteri 2006

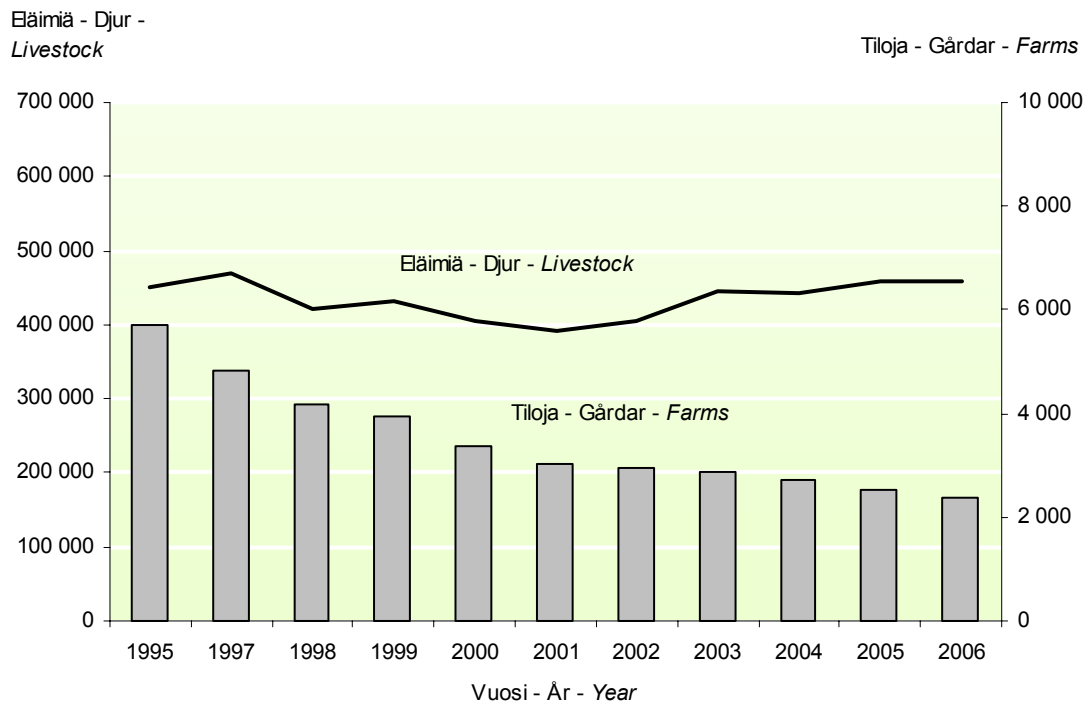
Lypsykarjatilojen ja lypsylehmien lukumäärä vuosina 1995 – 2006

Maatilarekisteri 2006

Lihasikatiolojen ja lihasikojen lukumäärä vuosina 1995 – 2006

Maatilarekisteri 2006

Kanatilojen ja munivien kanojen lukumäärä vuosina 1995 – 2006

Maatilarekisteri 2006

